

КАРАТЄЄВА Г. М.

Київський національний лінгвістичний університет

ПРОСТОРОВА РІЗНОРІДНІСТЬ УЯВНИХ ПЕРЕМІЩЕНЬ
ЛЕ-КЛЕЗІАНСЬКИХ ПЕРСОНАЖІВ
У ДЗЕРКАЛІ КАТЕГОРІЇ МОДАЛЬНОСТІ
(на матеріалі творів Ле Клезіо)

Стаття спрямована на дослідження розгортання варіативних можливих світів у межах мандрівної прози Ле Клезіо. Сфера модальності розглядається в розвідці як вмістище можливих світів, які представляють собою ментальні простори уявного переміщення персонажів / оповідача. Аналіз відображення категорії модальності у ле-клезіанському художньому тексті на рівні умовних / гіпотетичних конструкцій продемонстрував, що уявна подорож персонажа / оповідача в прозі автора розгортається на рівні паралельного світу, світу уявних перспектив, світу утрачених можливостей та ірреального світу.

Ключові слова: можливі світи, модальність, умовний спосіб, вербальні маркери / сигнали, лексичні / граматичні / синтаксичні оператори, антецедент, консеквент, гіпотетичні / умовні конструкції.

Статья направлена на исследование развертывания вариативных возможных миров в дискурсе путешествий Ле Клезіо. Сфера модальности рассматривается в работе как вместилище возможных миров, которые представляют собой ментальные пространства воображаемого перемещения персонажей / рассказчика. Анализ отображения категории модальности в ле-клезианском художественном тексте на уровне условных / гипотетических конструкций показал, что воображаемое путешествие персонажа / рассказчика в прозе автора разворачивается на уровне параллельного мира, мира мнимых перспектив, мира утраченных возможностей и ирреального мира.

Ключевые слова: возможные миры, модальность, сослагательное наклонение, вербальные маркеры / сигналы, лексические / грамматические / синтаксические операторы, антецедент, консеквент, гипотетические / условные конструкции.

The article is directed at investigation of development of variative possible worlds in discourse of Le Clézian journeys. In the research the sphere of modality is considered as a receptacle of possible worlds representing mental spaces of imaginary journeys of the characters / storyteller. Reflection of modality's category in Le Clézian literary work at relative / hypothetic constructions level was analyzed. The results showed that in the author's prose an imaginary journey of the character / storyteller is developing at the level of a parallel world, a world of sham outlooks, a world of lost opportunities and an unreal world.

Key words: possible worlds, modality, conjunctive mood, verbal signals / markers, lexical / grammatical / syntactic operators, antecedent, consequent, hypothetic / relative constructions.

Сьогодні при дослідженні семантики художнього тексту одну з провідних позицій займає проблема багатомірності подання навколишньої дійсності в художньому просторі [1:195; 2:20–21]. Однією з найактуальніших теорій дослідження художнього тексту,

що завжди репрезентує певний світ, є теорія можливих світів. Теорія можливих світів виникла та розглядається вже давно в логіці та математиці. Щодо лінгвістики та поетики, то це відносно нова проблема, шляхи аналізу якої перебувають у стадії розробки багатьма лінгвістами та дослідниками художнього вимислу різних країн. Беручи до уваги той факт, що теорія можливих світів вже являє собою один із вагомих роз'яснювальних та аналітичних інструментів інтерпретації художнього дискурсу, застосування цієї теорії для дослідження ле-клезіанської мандрівної прози взагалі, та розгортання текстового концепту-константи УЯВНА ПОДОРОЖ зокрема, становить **новизну** нашої роботи. **Актуальність** обраної теми, у свою чергу, пов'язана з загальним зростаючим інтересом до проблем розробки різноманітних методів концептуального аналізу, який дозволяє досліднику проникати у глибинні приховані смисли тексту. Розвідка має на **меті** розкрити певні тенденції розгортання й специфіку вербалізації можливих світів крізь призму категорії модальності. **Об'єктом** дослідження є текстовий простір Ле Клезіо, розглянутий крізь призму уявних переміщень персонажів / оповідача, тобто розгортання у ньому варіативних можливих світів. **Предметом** виступають конкретні лексичні, граматичні та синтаксичні оператори уявного переміщення персонажа / оповідача в інші ментальні простори.

Поняття можливі світи у когнітивній поетиці є набагато ширшим та різноплановішим, ніж у модальній логіці і математиці. Передовсім, сам світ художнього тексту є можливим світом (уявним, белетристичним, оповідним, фіктивним, тощо), що позначається багатим спектром найменувань: світ наративу, світ тексту, оповідний світ, світ художнього твору, світ дискурсу тощо [3:12]. Поняття “текстовий світ” (термін Я. Петефі [4]) завжди ототожнювалося з можливим художнім світом: “Можливий світ художнього тексту – це простір тексту, тобто індивідуальна авторська модель світу” [5:165].

Реальність – це всесвіт, простір, який містить множинність світів. Звідси існує безліч визначень світу художнього тексту, в основі яких міститься феномен “багатосвіття” [6:141–142; 7:149; 3:21–22]. У зв'язку з цим, виявляється можливим порівняти світ художнього тексту з “мультиверсумом”. Мультиверсум (*multiverse*: поєднання лат. *multum* – багато та *universum* – всесвіт) позначає

буквально багатосвіття; всесвіт як сукупність світів із різними фізичними законами й числом вимірювань. Однією зі складових мультиверсума є той всесвіт (універсум), у якому мешкаємо ми [8], щодо літературного твору – це універсум художнього вимислу, в якому перебувають персонажі; у свою чергу, кожний персонажний світ містить безліч інших різнорівневих світів, що взаємодіють між собою. Це багатосвіття може бути вписане в трирівневу структуру, запропоновану У. Еко: I рівень – рівень усього тексту як актуалізованого можливого світу – ярус текстової дійсності; II рівень – можливі підсвіти, які є бажаними, прогнозованими, уявними відносно самих персонажів; III рівень – можливі підсвіти, які виникають в уяві читача в процесі читання твору [9]. Зауважимо, що саме завдяки цій різносвітовості художнього твору він сам постає як своєрідний та різнобічний образ, у той же час, будучи комплексним творінням [1:203].

За Ю. А. Обелець, можливий світ художнього тексту є складним ієрархічним конструктом, що може бути представлений у вигляді триярусного утворення. Перший ярус містить світи персонажів – *мікросвіти* (підсвіти); другий репрезентований у вигляді *макросвіту*, або сюжетних ліній, де взаємодіють мікросвіти, що у своїй сукупності складають уявний мегасвіт художнього тексту; третій має назву *мегарівень* та передбачає підпорядкування цілого тексту [3:19–20]. Беручи до уваги ключову роль позиції суб'єкта в розгортанні текстового концепту-константи ПОДОРОЖ, у цій розвідці ми зосереджуємо увагу на одному з вищезазначених рівнів, а саме на першому мікросвітовому ярусі, або, за типологією У. Еко [9], на другому типі текстових світів – підсвітах. Для уникнення плутанини в термінології, позначимо світ усього художнього тексту як *художній можливий світ*; персонажні світи – як *мікросвіти*; світи, що розгортаються на рівні мовлення персонажа / оповідача – як *можливі світи*. Мікросвіт персонажа розглядається нами як сукупність варіативних можливих світів, різновекторних просторів мислення персонажа, якими він сам (чи за допомогою оповідача, інших персонажів) розумово переміщається. Можливі світи – це ймовірний стан справ по відношенню до суб'єкта, що перебуває в квазіреальності, описує її й проектує своє “я” на інші розумові простори [10:10]. Ле-клезіанській персонаж, як і будь-який інший

персонаж, на рівні з автором / оповідачем та читачем є одним із основних антропоцентрів художнього твору, у структурі образу якого як фізична, так і уявна подорож, займають одне із центральних місць. Якщо фізична подорож характеризує персонажа як особистість, що діє певним чином, то уявна подорож зображує персонажа / оповідача як особистість, що мислить певним чином, тобто постійно переміщується лабіринтом своєї свідомості. У той же час, дослідження уявних переміщень персонажа / оповідача (автора) є одним з основних шляхів пізнання його особистості та відповідних їй характеристик [9]. Інтерес представляє й той факт, що свідомість “іншого” у світі об’єктивної дійсності була, є й, напевно, назавжди залишиться для нас “таємницею”, на відміну від персонажів та оповідачів художніх текстових світів; у більшості з них свідомість текстових антропоцентрів, прообразом яких є людина, перебуває на поверхні й піддається “зчитуванню” та інтерпретації.

Приймаючи тезу О. М. Кагановської, згідно з якою в художньому тексті світи персонажів подані через їх “свідомості” [1:197]), ми розглядаємо світ персонажа, мікросвіт як багатокомпонентну єдність, що містить безліч різнохарактерних як експліцитно, так і імпліцитно зображених можливих світів. Виокремлення та визначення характеру цих світів здійснюється нами, за А. П. Бабушкіним, на засадах когнітивістики, у якій під можливими світами розуміються “сегменти ментального простору мови” [10:21]. Ідеться про “картини”, що виникають у свідомості персонажа / оповідача в процесі його розумового переміщення, тобто його ментальних проєкцій тих чи інших дій, думок на інші уявні простори; “продукти ментальної активності” основних антропоцентрів художнього твору – мрії, фантазії, спогади, прогнозування, припущення тощо [9].

Сфера модальності розглядається нами як вмістище можливих світів [10:11]. Модальність (від ср.-лат. *modalis* – модальний; лат. *modus* – міра, спосіб) – це “функціонально-семантична категорія, що виражає різні види відношення висловлення до дійсності, а також різні види суб’єктивної кваліфікації того, що повідомляється” [18:303; 19:382–386], яка, за визначенням І.В. Смуцинської, є “мегамовною категорією”, всеохопним текстовим феноменом [11:7, 24]. Категорія модальності є об’ємною лінгвістичною сферою, за

допомогою якої досліджуються, описуються та детермінуються різнорідні та різнорівневі явища [18:303]. У цій роботі ми звертаємось до категорії модальності в ракурсі градації значень у діапазоні “реальність – гіпотетичність – ірреальність”, тобто до об’єктивної модальності, що виражає відношення того, що повідомляється, до дійсності (квазіреальності). Головним засобом оформлення модальності в цій функції є категорія дієслівного способу [там само; 12:23]. Суб’єктивна модальність, тобто відношення мовця до свого повідомлення, є, на відміну від об’єктивної модальності, факультативною ознакою висловлення та має відношення до нашої роботи у плані введення спеціальних модальних операторів до основної модальної кваліфікації, що виражена дієслівним способом [10:11-14; 18:303]. Обидва типи модальності можуть “видозмінювати картину світу, викликаючи її девіації від стандартного стану” [10:16]. Зазначене дозволяє стверджувати, що в нашій розвідці, яка не є спеціально спрямованою на дослідження категорії модальності, остання розуміється як категорія комплексна та багатоаспектна.

Умовний спосіб представляє один із найменш досліджених явищ сучасної французької мови та, у той же час, він є одним із центральних граматичних сигналів “виходу” персонажа / оповідача в простір різнорідних можливих світів; він є знаком переміщення [13]. Саме умовний спосіб виступає тим “вікном”, яке дозволяє, по-перше, виокремлювати можливі світи як простори уявного переміщення персонажа, по-друге, їх характеризувати та класифікувати [10:21].

Ми розглядаємо умовний спосіб як синтаксичний засіб вираження можливої дії, реалізація якої залежить від певної умови та в аспекті семантичного навантаження двох складових часів зазначеного способу – *Conditionnel présent* і *Conditionnel passé*, що, вводячи дію гіпотетичну, можливу / неможливу, бажану / небажану (як відносно теперішнього / майбутнього, так і минулого плану), виступають також частотними самостійними маркерами “виходу” суб’єкта мовлення до можливих світів [14:181]. Відображення можливої дії, що є залежною від певної умови, традиційно втілюється в гіпотетичних / умовних реченнях, які є двочленні та в логіці репрезентуються формулою “Якщо P, то Q”, де P – антецедент, протазис – перший член гіпотетичного / умовного речення, що формує умову, Q – консеквент, аподозис – другий член, тобто наслідок [10:21; 15]. У сучасній французькій мові ця формула

може бути умовно розшарована на три плани, моделі (у межах (текстової) комунікації ці моделі можуть зазнавати певних модифікацій): “Якщо P, то Q” – Présent :: Futur Simple – реальна умова; “Якщо (б) P, то (би) Q” – Imparfait :: Conditionnel présent – можлива гіпотеза щодо теперішнього / майбутнього; “Якщо (б) P, то (би) Q” – Plus-que-parfait :: Conditionnel passé – можлива гіпотеза щодо минулого.

Для уникнення каламбуру термінів, приймаємо пропозицію А. П. Бабушкіна щодо розмежування умовних та гіпотетичних фраз, згідно з якою перший зазначений тип відноситься до умовних, два інші до гіпотетичних речень [10:47]. У процесі роботи нами була виокремлена 121 одиниця таких речень із п'яти ле-клезіанських романів (“Désert”, “Chercheur d’or”, “Hasard”, “Poisson d’or”, “Etoile errante”), які були досліджені в межах чотирьох світів.

Паралельний світ, світ уявних перспектив та світ утрачених можливостей. Йдеться про розмежування можливих світів, які розортаються в рамках гіпотетичних речень на ті, які могли б бути віднесені до теперішнього моменту – паралельні світи, ті, що могли б стосуватися певного моменту в майбутньому – світи уявних перспектив та ті, що могли б мати місце в минулому, але цього не відбулося – світи втрачених можливостей. Умовні конструкції за властивою їм сутнісною природою можуть відображати тільки світ уявних перспектив. Зазвичай світ уявних перспектив, що розгортається в межах умовних речень має тісніший зв’язок зі світом дійсності, що зображується у тексті, оскільки антецедент таких конструкцій вирізняється реальним характером, на відміну від антецеденту гіпотетичних фраз.

Паралельний світ розгортається в мисленні персонажа одночасно з його буттям у сюжетному теперішньому. Йдеться про те, що “передбачена дія могла би мати місце в теперішньому, якщо б у момент мовлення були реалізовані інші обставини, тобто, якщо б сценарій, який описується, став би розвиватися по іншій лінії, а члени комунікації – тут і зараз – стали б свідками альтернативного розвитку цього сценарію” [там само:36]. Співіснування цих двох світів, тобто світу уявного й реального, може підкреслюватися лексемами *maintenant, actuellement, aujourd'hui, présentement, à ce moment* тощо.

A travers les hautes fenêtres à barreaux, on voit une esplanade nue, recouverte d'un ciment fissuré, où le vent agite les touffes d'herbe. Au bout

de l'esplanade, il y a un grand mur de pierre. S'il n'y avait pas ce mur, on pourrait voir la mer Méditerranée, et rêver qu'on va repartir (Le Clézio, EE, 178). Паралельний світ, що реалізується гіпотетичним реченням, віддзеркалює можливу ситуацію (“ми змогли б бачити Середземне море”), що могла б розгорнутися за певних умов (“якщо б не було цієї стіни”) одночасно зі світом художнього сьогодення персонажа.

Je crois que nous sommes au bout du monde, à la limite, [...]. Si le bateau n'arrivait pas, maintenant, je crois que nous mourrions tous (ibid., 160). У представленому фрагменті героїня роману розмірковує про те, що може статися, у разі неприбуття корабля в найближчий час – *maintenant* (“зараз”). Саме цей темпоральний прислівник є маркером паралельності розгортання можливого світу, в якому життя персонажів припиняє своє існування.

Іноді консеквент, тобто сам паралельний світ може замовчуватися персонажем. Про його імпліцитну присутність сигналізує семантика антецеденту: *Si tu voyais, si seulement tu étais avec moi pour voir ...* (Le Clézio, H, 71). Фрагмент демонструє випадок імпліцитного, прихованого розгортання паралельного світу, коли читач у кожному конкретному випадку робить свої висновки про смислове наповнення цього світу з опорою на контекст.

Світ уявних перспектив визначається також певними умовами, при яких він міг би реалізуватися в майбутньому [там само:38]. Цей світ є можливим проспективним світом, що традиційно омовлює різноманітні бажання та мрії персонажа. Саме в проспективному світі виявляється здатність людини “концептуалізувати те, що вона не має в досвіді – насамперед те, що може відбутися” [16:397], “описувати гіпотетичні, нереальні, неіснуючі ситуації” [17:186].

Si tu venais avec nous, ça me serait égal de ne pas aller à Nice, ça me serait égal d'aller en Espagne, n'importe où ... (Le Clézio, D, 344). У цьому фрагменті реальність консеквенту відносно майбутнього другорядного персонажа зумовлена антецедентом. Персонажу було б однаково, куди їхати, якби дівчина його мрії погодилась поїхати з ним; саме від відповіді дівчини – реалізації гіпотетичної умови залежить майбутнє другорядного персонажа. Гіпотетичне обрамлення представленого можливого світу є маркером його віддаленості від світу дійсності, що згодом отримує своє підтвердження на рівні подій, що відображаються у творі – омріяний можливий світ

другорядного персонажа, не знаходячи виходу до квазіреальності, залишається у сфері можливого.

Elle se dit qu'elle s'échapperait, qu'elle irait ailleurs, en Italie, ou bien vers le nord, jusqu'en Belgique. Si elle arrivait à travailler et à mettre de l'argent de côté, elle prendrait un avion, un bateau, et elle irait jusqu'en Martinique, à la recherche de son père (Le Clézio, Н, 48). Фрагмент репрезентує різноманітні можливі варіанти розгортання ситуації в просторі майбутнього → консеквенти, реалізація яких залежить від певної умови – працевлаштування та подальшої економності героїні – *si elle arrivait à travailler et à mettre de l'argent de côté* → антецедент. Уживання Conditionnel présent у першій фразі фрагмента свідчить про невпевненість персонажа в реалізації запланованого, того, про що повідомляється. Необміркованість планів героїні підтверджується додатково на рівні невизначеності, різнополюсності майбутнього географічного спрямування (*Italie* → південь, *Belgique* → північ).

Простір світу втрачених можливостей постає як у вигляді гіпотетичних речень, що несуть певну інформацію про події, що могли би реалізуватися в минулому, але з певних причин залишилися нездійсненими, так й у вигляді доволі реальних сценаріїв, що могли би мати місце при “суміщенні” світів, але яким судилося залишитися за межами текстової дійсності [10:39–40]. Традиційно маніфестація цього світу здійснюється за допомогою логічної конструкції в плані минулого – “Якщо (б) Р, то (би) Q”. Проілюструємо розгортання цього світу на текстовому матеріалі:

Rien ne serait arrivé si j'étais resté... Tout est de ma faute, je n'aurais pas dû la laisser (Le Clézio, СО, 359). Фрагмент демонструє докори сумління головного персонажа через смерть матері, в якій він винить себе – *tout est de ma faute*. Він уважає, що в іншому можливому світі, який залишився в ретроспективі, стан справ міг би бути зовсім протилежним – відмова від подорожі → життя матері.

Tout à l'heure, si tu avais voulu, tu aurais pu partir avec tes nippes pour rien, c'est facile, tu n'avais qu'à choisir, et moi je te les faisais passer, je connais les trucs (Le Clézio, РО, 341). Співвіднесеність цього уривку з моментом минулого підтверджується на лексичному рівні – темпоральна лексема *tout à l'heure*. Інтерес викликає й той факт, що, з погляду суб'єкта мовлення – адресанта – йдеться про світ упущених

можливостей, з іншої – позиції адресата – реалізація цього світу є небажаною.

Окрім того, світ утрачених можливостей може позначатися автономними реченнями, що вводяться сполучником *si* та виражають жаль персонажа / оповідача з приводу нереалізованості певної можливості: *Et puis il y avait eu Nassima, elle était entrée dans sa vie, et tout aurait pu être changé. Si seulement il avait su, s'il avait pu comprendre* (Le Clézio, Н, 41). У цьому фрагменті ми спостерігаємо відірваність антецедента від консеквента. Розміщення цього сегмента перед уведенням самої історії (перші сорок сторінок представляють увідний ретроспективний світ персонажа), що зображує сюжетне сьогодення твору, свідчить про те, що йтиметься про певні події, фінал яких уже відомий оповідачу та про який він жалкує (вираження співчуття персонажу) – реалізація більш фаворабельного, привабливого можливого світу не відбулася.

Світ утрачених можливостей може бути присутнім у тексті імпліцитно (відсутність як антецедента, так і сполучника *si*): *Esther avait honte, elle aurait dû rester, aider Brao, mais elle a eu peur et elle s'est sauvée en courant* (Le Clézio, ЕЕ, 133). Звичайно у таких випадках світ утрачених можливостей уводиться за допомогою модальних дієслів у формі *Conditionnel passé*; контекстуальним маркером нереалізованості можливої ситуації виступає прийменник *mais* та синонімічні йому одиниці. У представленому фрагменті причиною нереалізованості світу є страх персонажа – *elle a eu peur*, наслідком – сором – *Esther avait honte*.

Ірреальний світ. Ірреальний світ – це ментальний світ, який ґрунтується на фантазії. Фантазія перебуває в опозиційному відношенні щодо світу дійсності, оскільки образи, що заповнюють фантастичний світ, не мають відповідників у світі об'єктивному, звідси й у реалістичній квазіреальності, яка представлена в леклезіанській пізній прозі. Світ фантазій – це простір ілюзій, химер. Фільтром виокремлення цього світу виступає здоровий глузд в плані природи квазіреальності, представленої в художньому тексті. За А. П. Бабушкіним, ірреальний світ може бути розмежованим на а) нереальний, але “земний” світ та б) алогічний світ [10:46].

Нереальний, але “земний світ” втілюється в ситуаціях, представлених гіпотетичними / умовними реченнями, антецеденти та

консеквенти яких мають місце в дійсності та нереальність яких зумовлюється порушенням певних зв'язків у межах відображеного. У такому разі, наша думка дещо суперечить твердженню А. П. Бабушкіна, який зауважує, що розгортання нереального, але “земного” світу відбувається в контрфактичних ситуаціях, представлених тільки гіпотетичними реченнями, антецеденти та консеквенти яких не мають місце в дійсності [там само]. Зазначена теза видається нам дещо категоричною, що ми і спробуємо довести на прикладах.

Si je ne restais pas ici, à la pointe, devant l'entrée de la baie d'Alon, il me semble que le bateau ne viendrait pas. Si je détournais un instant mon regard, il ne nous verrait pas, il continuerait sa course vers Marseille (Le Clézio, EE, 162); *Si nous cessons d'y croire, peut-être que le bateau fera demi-tour, qu'il ne luttera plus contre le vent, et qu'il retournera vers l'Italie. Mon cœur bat vite et fort, ma gorge est sèche, parce que je sais que c'est en cet instant que nous jouons notre vie, que le Sette Fratelli n'est pas n'importe quel bateau* (ibid., 165); *Elle ne pouvait plus descendre au fond de la cale, sentir l'odeur de la peur, l'attente. Si elle descendait, jamais les côtes d'Eretz Israël n'apparaîtraient sur la mer. Elle secouait la tête, et les larmes coulaient sur ses joues* (ibid., 201). Продемонстровані приклади відносяться нами до нереального, але “земного” світу, оскільки логічний зв'язок між антецедентом і консеквентом є відсутнім, але, у той же час, ідеться про цілком можливий світ. З точки зору логіки, поява на горизонті Ізраїлю не може залежати від того, чи покине персонаж палубу, чи ні, як і прибуття корабля не може залежати від віри чи погляду людини; персонаж сам підсвідомо розуміє ірреальність та фантастичність своїх думок, що відображено в модальному прислівнику *peut-être* (“може статися”) та конструкції *il me semble* (“мені видається”). На наш погляд, поява подібних ірреальних світів у тканині художнього тексту є своєрідним маркером негативного психофізичного стану персонажа: *j'ai froid, mon cœur bat vite et fort, ma gorge est sèche, elle secouait la tête, et les larmes coulaient sur ses joues* (“мені холодно”, “серце б'ється швидко й сильно, горло пересохло”, “вона хитала головою, і сльози котилися по її щоках”).

Перейдемо до другого виділеного типу, тобто алогічного світу, що представляє неправдоподібні ситуації: *Son père avait dit: “Si tu*

pouvais voler comme un oiseau, tu y serais ce soir même. [...]”. Elle aurait bien aimé être un oiseau, pour arriver le soir même (ibid., 18). Передовсім зазначимо, що представлений світ батька головної героїні є компонентом світу спогадів самої героїні; окрім того, на увагу заслуговує певна символічність цього алогічного світу, що доволі часто пронизує простір головного персонажа (3 аналогічних сегменти). Неправдоподібність представленої ситуації пояснюється фізичною неможливістю людини здійснити політ птаха. *Si on regarde à l'intérieur des flammes, on peut voir les génies, enfin c'est Aamma qui dit cela* (Le Clézio, D, 101). Цей фрагмент відноситься нами до світу алогічного, незважаючи на реальність умови – антецеденту, оскільки духи є предметом потойбічного, магічного світу, реальність існування яких досі не є доведеною та викликає сумніви. Фантастичність представленої гіпотези коментується самим персонажем таким чином *enfin c'est Aamma qui dit cela* (“врешті-решт це Аамма так говорить”) → думка однієї людини, а не всіх. Обмеженість прикладів алогічного світу пояснюється тим, що останній не є характерним для індивідуально-авторської картини світу Ле Клезіо.

Проведений аналіз лінгвістичних засобів маркування розгортання можливих текстових світів, які представляють собою вербальні сигнали уявного переміщення персонажів / оповідача, крізь призму категорії модальності, показав, що ця подорож може мати як експліцитну, так і імпліцитну природу. Дослідження віддзеркалення категорії модальності у художньому просторі на рівні умовних / гіпотетичних конструкцій дозволило виявити, що уявна подорож персонажа / оповідача в ле-клезіанській прозі розгортається на рівні таких світів: 1) паралельний світ; 2) світ уявних перспектив; 3) світ утрачених можливостей; 4) ірреальний світ. Лексико-семантичний аналіз переходу персонажів до різнорідних можливих світів у прозі Ле Клезіо продемонстрував, що кожний окремий світ має свої специфічні граматичні, синтаксичні, лексичні маркери вплетення в тканину художнього тексту. **Перспективним напрямком** у наших подальших наукових розвідках виступає дослідження інших можливих світів та їх вербальних операторів, що розгортаються як в ле-клезіанському оповідному просторі, так і в творах інших французьких / зарубіжних письменників-мандрівників.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кагановська О. М. Проблема просторо-часової локалізації у семантиці “можливих світів” / Олена Марківна Кагановська // Наука і сучасність. – 2000. – Вип. 1. – Ч. 1. – С. 195–205.
2. Kleiber G. Problèmes sémantiques: la polysémie en questions / G. Kleiber. – Villeneuve d'Ascq : Presses universitaires du Septentrion, 1999. – 233 p.
3. Обелец Ю. А. Темпоральная структура возможных миров художественного текста (на материале англоязычной прозы) : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Юлия Анатольевна Обелец. – Одесса, 2006. – 212 с.
4. Petöfi J. Towards an Empirically Motivated Grammatical Theory of Verbal Texts / J. Petöfi // Studies in Text Grammar / ed. by J. Petöfi, H. Reiser. – Dordrecht : Reidel, 1974. – P. 205–275.
5. Лотман Ю. М. Внутри мыслящих миров. Человек. Текст. Семисфера. История / Юрий Михайлович Лотман. – М. : Языки русской культуры, 1996. – XVI. – 447 с.
6. Бунь О. А. Художний текст крізь призму можливих світів: модально-референційний аспект / О. А. Бунь // Вісник КЛІУ. – Серія : “Філологія”. – 2003. – Т. 6, № 1. – С. 141–148.
7. Гаєва О. В. Особливості художньої комунікації з погляду концепції можливих світів / О. В. Гаєва // Вісник КЛІУ. – Серія : “Філологія”. – 2001. – Т. 4, № 1. – С. 147–152.
8. Эпштейн М. Мультиверсум [Електронний ресурс] / М. Эпштейн. – Режим доступу : http://www.old.russ.ru/antolog/intelnet/fs_multiverse.html.
9. Possible-worlds theory [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.lamar.colostate.edu/~pwryan/pws.htm>.
10. Бабушкин А. П. “Возможные миры” в семантическом пространстве языка / Анатолий Павлович Бабушкин. – Воронеж : ВГУ, 2001. – 86 с.
11. Смуцинська І. В. Рівні формування та вираження суб'єктивної модальності художнього тексту / Ірина Вікторівна Смуцинська // Вісник Іноземна філологія. – 2000. – Вип. 28. – С. 72–77.
12. Смуцинська І. В. Модальність французького художнього тексту: типи та засоби вираження : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора філол. наук : спец. 10.02.05 “Романські мови” / Ірина Вікторівна Смуцинська ; Київськ. нац. ун-т імені Тараса Шевченка. – К., 2003. – 39 с.
13. Korzen H. Le Conditionnel: niveaux de modalisation [Електронний ресурс]: Le Conditionnel en Français / H. Korzen, H. Nølke. – Metz : Université de Metz, 2001. – Режим доступу : <http://www.webh01.ua.ac.be/dendale/condit.html>.
14. Никольская Е. К. Грамматика французского языка : [учебник для ин-тов и фак. иностр. яз.] / Е. К. Никольская, Т. Я. Голденберг. – [4-е изд., испр.]. – М. : Высшая школа, 1982. – 367 с.
15. Borillo A. Le conditionnel dans la corrélation hypothétique en français [Електронний ресурс]: Le Conditionnel en Français / A. Borillo. – Metz : Université de Metz, 2001. – Режим доступу : <http://www.webh01.ua.ac.be/dendale/condit.html>.
16. Johnson-Laird P. Mental Models / P. Johnson-Laird. – Cambridge : CUP, 1983. – 462 p.
17. Werth P. Text Worlds: Representing Conceptual Space in Discourse / P. Werth. – L. : Longman, 1999. – 390 p.

ДОВІДНИКИ

18. Лингвистический энциклопедический словарь / [гл. ред. В. Н. Ярцева]. – [2-е изд., доп.]. – М. : Большая Российская Энциклопедия, 2002. – 709 с.
19. Dictionnaire d'analyse du discours / [sous la direction P. Charaudeau, D. Maingueneau]. – P. : Editions du Seuil, 2002. – 666 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

1. *Le Clézio, EE*: Le Clézio J.-M. G. Etoile errante. – P. : Gallimard, 1992. – 350 p.
2. *Le Clézio H*: Le Clézio J.-M. G. Hasard (suivi d'Angoli Mala). – P. : Gallimard, 1999. – 214 p.
3. *Le Clézio, PO*: Le Clézio J.-M. G. Poisson d'or. – P. : Gallimard, 1999. – 252 p.
4. *Le Clézio, CO*: Le Clézio J.-M. G. Le chercheur d'or. – P. : Gallimard, 2005. – 375 p.
5. *Le Clézio, D*: Le Clézio J.-M. G. Désert. – P. : Gallimard, 1990. – 439 p.